

Tietoa ja ymmärrystä mittaavat kysymykset

Ilmastonmuutoksen vaikutukset Suomen saamelaiskulttuuriin – Tehtävämoniste

Johdanto

Tutustukaa Valtioneuvoston julkaisuun Ilmastonmuutoksen vaikutukset Suomen saamelaiskulttuuriin ja vastatkaa seuraaviin kysymyksiin.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset Suomen saamelaiskulttuuriin:
[julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/
5f82318a-3e7e-4685-8316-ba6c30clf3d7/content](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/5f82318a-3e7e-4685-8316-ba6c30clf3d7/content)

1. Mitä tutkimuksessa selvitettiin?

Julkaisun tiivistelmä ja johdanto

Keskeinen vastaussisältö:

- Millaisia muutoksia saamelaisten kotiseutualueen luonnossa tapahtuu ilmastonmuutoksen seurauksena.
- Tutkimuksessa selvitettiin ilmastonmuutoksen vaikutuksia saamelaiskulttuuriin, poronhoitoon, elinkeinoihin, ympäristöön ja arkeen.
- Tarkastelujakso oli 1960–2018.
- Tutkimuksessa yhdistettiin saamelaisten perinteinen tieto ja tieteellinen tutkimus.
- Tavoitteena oli myös löytää keinoja sopeutumiseen ja tuottaa toimenpide-ehdotuksia.

✓ Hyvä vastaus mainitsee vähintään:

- ilmastonmuutoksen vaikutuksia saamelaiskulttuuriin tai poronhoitoon
- tutkimuksen pitkän aikavälin näkökulman
- perinnetieto ja tieteellinen tutkimus

2. Kuinka paljon saamelaisten kotiseutualue ja arktinen alue lämpenevät verrattuna muuhun maailmaan viimeisimpien tutkimusten mukaan?

Julkaisun kappale 4: Ilmastomuutoksen vaikutukset saamelaiskulttuuriin.

Odotettu vastaus:

Saamelaisten kotiseutualueella ilmasto on lämmennyt 2–3 astetta verrattuna esiteolliseen aikaan. Lämpeneminen arktisella alueella on kolme kertaa nopeampaa kuin muualla maailmassa.

3. Luettele saamelaisten perinteisiä elinkeinoja!

- Poronhoito
- Kalastus
- Metsästys
- Keräily

4. Mainitse ilmastomuutoksen vaikutuksia saamelaisten elinympäristössä ja kulttuurissa?

Kuva sivu 23: Ilmastomuutoksen suorat, epäsuorat ja välilliset vaikutukset saamelaiskulttuuriin.

Suoria vaikutuksia:

- a) sään ääri-ilmiöt
- b) ikiroudan sulaminen
- c) kuumat jaksot
- d) muutokset sadannassa ja lämpötilassa
- e) muutokset kasvillisuudessa ja eläinlajeissa

Epäsuoria vaikutuksia:

- a) Muutoksia poroille ja ihmisille sairauksia aiheuttavien taudinkantajien levinneisyydessä
- b) Homeen kasvu
- c) Otsonin, saasteiden ja siitepölyn ja ilmassa leviävien allergeenien korkeammat pitoisuudet
- d) Muutokset sääolosuhteissa, Pohjois-Atlantin oskillaatiossa, merivirrat

Välillisiä vaikutuksia:

- a) Muutoksia elinkeinojen harjoittamismalleissa/elinkeinon menetys
- b) Kielen menetys/kielellisen tiedon menetys
- c) Kielteiset mielenterveysvaikutukset
- d) Poismuutto/ilmastomuutoksesta johtuva muutto
- e) Infrastruktuurin kehittäminen/kaivos- ja öljyteollisuus/metsätalous/arktisen alueen turvallisuuspolitiikka
- f) Ilmastomuutokseen sopeutuminen/hallinto
- g) Muutoksia porojen käyttäytymisessä

Miten edellä mainitut asiat voivat näkyä saamelaiskulttuurissa?

- a) Vaikutus pyyntiin, keräilyyn ja duodjin raaka-aineisiin
- b) Kielteinen vaikutus porojen hyvinvointiin/ porokuolemat
- c) Muutokset kalakannoissa ja niiden sijainnissa
- d) Muutokset laidunolosuhteissa
- e) Vaikutukset poroeloihin & kuolleisuuteen
- f) Perinteisen tiedon menetys/muutokset
- g) Kilpailu maankäytöstä
- h) Mahdollisuudet kulttuuriseen sopeutumiseen?

✓ Tiivistetty vastaus

Ilmastomuutos heikentää saamelaisen poronhoitokulttuurin jatkuvuutta, koska elinkeinon harjoittaminen muuttuu vaikeammaksi ja nuoret epäröivät jatkaa sitä. Samalla perinteinen tieto ja sen siirtyminen sukupolvelta toiselle heikkenee, koska ympäristö muuttuu ja perinteiset havainnot eivät enää päde. Toisaalta syntyy myös uutta tietoa sopeutumisen myötä, mutta kokonaisuudessaan perinteinen tietotaito on aiempaa haavoittuvaisempi.

5. Selitä seuraavat termit, jotka kuvaavat saamelaisen poronhoidon piirteitä

Sivu 28

- a) **Ylisukupolvisuus** tarkoittaa sitä, että jokin asia siirtyy tai vaikuttaa usean sukupolven ajan, liittyä eri sukupolviin, siirtyä sukupolvelta toiselle
- b) **Siitajärjestelmä** on saamelainen yhteisö, joka koostuu useista perheistä tai suvuista, jotka toimivat yhdessä tietyllä alueella. Siitä tekee yhteistyötä esim. poronhoidossa.
- c) **Poromerkkijärjestelmä**, jonka perustana on mearkaoalli-järjestelmä. Saamenkielinen mearkaoalli tarkoittaa poron korvamerkeissä merkkilinjaa, jossa on suvuittainen perusmerkki, josta polveutuu eri merkkimuunnokset suoraan suvun sisällä perimän kautta tai avioliiton kautta.
- d) **Laidunkierto**: Porojen laidunkierto tarkoittaa sitä, että porot siirtyvät eri laidunalueilta toisille vuodenaikojen mukaan.

6. Millaisia ilmastonmuutoksen vaikutuksia saamelaiskulttuuriin olet itse huomannut omalla kotiseudullasi?

Mahdollisia vastauksia:

- Ilmastonmuutos näkyy saamelaiskulttuurissa ennen kaikkea arjen luonnonolosuhteiden muutoksina.
- Talvet ovat muuttuneet epävakaaemmiksi: suojasäät ja vesisateet keskellä talvea jäädyttävät lumen, mikä vaikeuttaa porojen ravinnonsaantia.
- Suojasäiden yleistyttyä perinteisen karvakengän käyttöpäiviä voi olla vähemmän.
- Lumen laatu ja määrä vaihtelevat enemmän kuin ennen. Esimerkiksi liikkuminen maastossa on välillä vaikeampaa, kun kantavat hankikelit puuttuvat.
- Kesäisin pitkiä kuivia ja kuumia jaksoja, jotka vuorottelevat runsaiden sateiden kanssa.
- Mustikan/hillan poiminta-aika.
- Vodenajat eivät enää noudata entistä rytmiä: talvi voi alkaa myöhään ja kevät tulla aikaisemmin/nopeasti. Tämä vaikeuttaa ennakointia ja perinteisten toimintatapojen suunnittelua.
- Hiihtokausi on lyhentynyt. Ennen saattoi aloittaa hiihtokauden jo lokakuussa, nyt hiihtämään pääsee vasta marras-joulukuussa.
- Epävarmuus ja huono ennustettavuus sää- ja maasto-olosuhteissa. Perinteinen tieto ei enää aina päde samalla tavalla, kun olosuhteet muuttuvat nopeasti. Tämä heijastuu koko saamelaiskulttuurin arkeen ja sen jatkuvuuteen.

7. Tehtävä: Kuvapari – näkykö muutoksia?

Valitse sinulle tuttu paikka (esim. kotipiha, mökkimaisema, kylä, tunturi, vasanmerkityspaikka, erotusaita, tuttu järvi...).

a) Etsi vanha valokuva valitsemastasi paikasta

- Kuva voi olla omasta perhealbumista, sukulaisilta tai tuttavilta
- Pyri valitsemaan kuva, joka on otettu useita vuosia/vuosikymmeniä sitten

b) Ota uusi kuva samasta paikasta

- Kuvaa sama kohde samaan vuodenaikaan mahdollisimman samasta kohdasta ja samasta suunnasta

c) Vertaa kuvia kirjallisesti (noin ½–1 sivu)

Pohdi ainakin seuraavia asioita:

- Mitä eroja kuvissa näkyy (luonto, rakennukset, maisema)?
 - Miten kasvillisuus on muuttunut (esim. metsittyminen, avoimuus)?
 - Näkykö mielestäsi merkkejä ilmastonmuutoksesta (esim. lumen määrä, veden pinta, kasvukauden muutokset)?
 - Onko ihmisen toiminta muuttanut paikkaa?
 - Millaisia tunteita ja ajatuksia muutos herättää sinussa?
- d) Liitä molemmat kuvat tehtävään ja nimeä ne selkeästi (ennen/nyt) ja kerro kuinka paljon aikaa on kuvien ottamisen välissä.**

8. Tehtävä: Miten ilmastonmuutoksen kiihtyminen 1990-luvun lopulta lähtien on voinut vaikuttaa saamelaisten arkeen?

Mahdollisia esimerkkejä:

- Työn ennakoimattomuus
- Porojen etsiminen ja kuljettaminen vaikeampaa (järvi ei jäädy/ lumipeite tulee myöhemmin kuin tavallisesti)
- Lisääntyvä stressi ja epävarmuus
- Liikkumisen vaikeutuminen
- Perinteisten aikataulujen muuttuminen

9. Tehtävä: Omat valinnat – luettele omia ilmastotekoja, joilla on suotuista vaikutus?

✓ Hyvä vastaus: Omat ilmastoteot

Liikkuminen maastossa ja arjessa

- Pysin yhdistämään ajomatkat (esim. työ- ja asiointireissut samaan kertaan)
- Suosin lyhyillä matkoilla kävelyä tai pyöräilyä myös kylällä
- Hyödynnän kimpapakyytejä aina kun mahdollista
- Vältän turhaa vapaa-ajalla tapahtuvaa moottoriliikennettä (esim. moottorikelkkailu)

➔ Pitkät etäisyydet Lapissa tekevät autoilusta tärkeää, mutta ajokertojen vähentäminen on silti tehokas keino vähentää päästöjä.

Luonnossa liikkuminen

- Liikun maastossa kestävästi: pysyn merkityillä reiteillä kulumisen vähentämiseksi
- Suunnittelen retket niin, ettei turhaa liikkumista synny
- Kannustan myös muita vastuulliseen liikkumiseen

➔ Luonnon kulumisen vähentäminen tukee samalla hiilinielujen säilymistä.

Energia ja lämmitys pohjoisessa

- Huolehdin, ettei lämpö karkaa turhaan (ovet, ikkunat, turha tuuletus)
- Pienennän energiankulutusta arjessa (turhat valot, laitteet pois päältä)
- Hyödynnän puun käyttöä harkiten ja kestäväällä tavalla

➔ Energiankäyttö on yksi suurimmista päästöjen lähteistä.

Ruoka Lapin näkökulmasta

- Suosin lähiruokaa (vähemmän kuljetuspäästöjä)
- Syön enemmän sesongin mukaan (marjat, kala, riista)
- Vähennän hävikkiä → kaikki käytetään hyödyksi

➔ Ruokavalinnoilla on suuri merkitys päästöihin. envirolink.org/2025/12/23/finlands-historic-truth-and-reconciliation-report-places-climate-change-at-heart-of-sami-indigenous-rights

Tavarat ja kulutus

- Korjaan ja käytän tavaroita pitkään (esim. retkeilyvarusteet)
- Hyödynnän kirpputoreja ja vaihtotaloutta
- Vältän turhaa kuluttamista

Jäte ja luonnon siisteys

- Lajittelen jätteet myös retkillä
- Vien roskat pois maastosta (omat ja tarvittaessa muiden)
- Vähennän kertakäyttöä (omapullo, eväät uudelleenkäytettävissä rasioissa)

✓ **Minun tärkein oivallus: Ilmastotekojen ei tarvitse olla isoja – tärkeintä on tehdä arjessa fiksuja valintoja, jotka sopivat omaan elämäntapaan ja luonnonolosuhteisiin.**